

STOPY VOJNOVÝCH HRÔZ

Ján Lacika

DAJAMA

edícia
KS

Stopy vojnových hrôz

20. storočia

Ján Lacika

Stopy vojnových hrôz

1. vydanie, 2024

Autor textu: Ján Lacika

Editor a zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Fotografie: Ján Lacika

Historické pohľadnice: archív Jána Hanušina

Technický redaktor: Marianna Lázničková

Grafická úprava: Marianna Lázničková

Jazyková korektúra: Rút Facunová

Tlač: NIKARA, Krupina

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA ako svoju 393. publikáciu.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná v akejkoľvek forme bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-8136-173-9

RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, Karloveské rameno 4B, 841 04 Bratislava,
tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Obsah

Slovo autora.....	5
Temné miesta vojen a rebélií v rokoch 1900 až 1938.....	6
Černovská tragédia (rok 1907)	8
Veľká vojna vo Východných Karpatoch (roky 1914 až 1915)	12
Vojenské cintoríny z prvej svetovej vojny na východnom Slovensku (roky 1914 až 1918) ..	16
Vojenské cintoríny a pamätníky z prvej svetovej vojny na strednom a západnom Slovensku (roky 1914 až 1918).....	20
Prešporok v prvej svetovej vojne (roky 1914 až 1918).....	24
Zápas o mladú republiku (roky 1918 až 1924)	28
Robotnícke vzbury a nepokoje (roky 1921 až 1938).....	32
Pohraničné opevnenia na Slovensku (roky 1935 až 1938)	36
Slovensko v druhej svetovej vojne – holokaust.....	40
Slovensko v druhej svetovej vojne (roky 1938 až 1943).....	42
Židovský holokaust na Slovensku (roky 1938 až 1945)	46
Pracovné a koncentračné tábory a vlaky smrti (roky 1942 až 1949)	50
Rómsky holokaust (roky 1944 až 1945).....	54
Slovenské národné povstanie	58
V srdci Slovenského národného povstania (roky 1944 až 1945).....	60
Protinemecký odboj (rok 1944).....	64
Povstanie na Považí (rok 1944).....	68
Povstanie na Pohroní a Ponitří (rok 1944).....	72
Letectvo a pancierové vlaky v povstaní (rok 1944)	76
Partizáni na západnom Slovensku (rok 1944)	80
Partizáni na strednom Slovensku (roky 1944 až 1945).....	84
Partizánska zima 1944/1945 (roky 1944 až 1945)	88
Partizáni na východnom Slovensku (roky 1944 až 1945).....	92
Fašistické zverstvá na Podjavorinsku a dolnom Považí (roky 1944 až 1945)	96
Fašistické zverstvá na Ponitří (roky 1944 až 1945).....	100
Fašistické zverstvá na hornom a strednom Považí (roky 1944 až 1945)	104
Fašistické zverstvá v srdci povstania (roky 1944 až 1945).....	108
Fašistické zverstvá na východnom Slovensku (rok 1945)	112
Oslobodenie Slovenska.....	116
Duklianske bojisko (rok 1944).....	118
Údolie smrti (rok 1944)	122
Dargovský priesmyk (roky 1944 až 1945)	126
Oslobodzovanie stredného Slovenska (roky 1944 až 1945)	130
Boje o Hron (rok 1945).....	134
Bombardovanie slovenských miest a dedín (roky 1939 až 1945).....	138
Oslobodzovanie západného Slovenska (rok 1945).....	142
Oslobodzovanie severného Slovenska (roky 1944 až 1945).....	146
Temné miesta z čias komunistickej diktatúry	150
Obete železnej opony (roky 1948 až 1989).....	152
Obete sovietskej okupácie (rok 1968)	156
Použitá literatúra	160

Slovo autora

Už z predchádzajúceho zväzku trilógie *Temné Slovensko* vieme, že najtemnejšie miesta v našej krajine vznikli najčastejšie na bojiskách vojen, v lokalitách povstaní a rebélií. Naivne by sme si mohli myslieť, že slovenská mapa temných miest sa naplňovala do začiatku 20. storočia a čoraz civilizovanejšie ľudstvo sa prestane zabíjať. Žiaľ, s vyspelosťou nášho bytia sa zdokonaľovali aj metódy, ako zničiť zo sveta človeka, ktorý sa nám nepáči pre vierovyznanie, farbu pleti či politické názory, a to v čo najväčšom počte. Dve strašné svetové vojny, ktoré postihli v 20. storočí našu planétu v globálnom rozmere, v rozpätí troch desaťročí pripravili o život viac ľudí ako stáročia predtým. Vojnové útrapy, ľudské obete a krviprelievania sa v oboch vojnách nevyhli ani Slovensku a postarali sa o mnoho ďalších temných miest na jeho území. Práve o nich je táto publikácia, ktorá je zároveň akýmsi stručným sprievodcom vojenskej histórie našej krajiny v 20. storočí.

Je zrejmé, že najviac vojnového besnenia s najväčším počtom obetí sme zažili v 20. storočí. Môžu za to dve svetové vojny. Prvá svetová vojna prebiehala „naživo“ na severovýchode Slovenska a státisíce Slovákov museli bojovať vo veľkej vojne svetových mocností po celej Európe, desaťtisíce z nich ju

neprežili. Nepočítateľné ľudstvo sa zakrátko pustilo do druhej svetovej vojny s ešte strašnejšími následkami a obeťami. Na Slovensku sa to prejavilo nasadením slovenských vojakov na východnom fronte po boku fašistického Nemecka, ale aj zapojením Slovákov do odboja v armádach spojencov na východnom aj západnom fronte. Obrovský a priamy dosah na Slovensko však malo najmä Slovenské národné povstanie a bolestivý prechod východného frontu cez naše územie. K tomu ešte treba pripočítať holokaust, ktorý dosiahol aj u nás obľudné rozmery. Represie voči slovenskému obyvateľstvu neustali ani po vojne. Po roku 1948 nastal komunistický teror realizovaný okrem iného aj ozbrojenými zločkami. Zbrane vojakov strážiach takzvanú železnú oponu predčasne ukončili život mnohých ľudí túžiacich po slobode. Netreba zabudnúť ani na obete okupácie Československa armádami vojsk Varšavskej zmluvy.

V kontexte smutného obsahu trilógie o temnom Slovensku si musíme uvedomiť, že temné zlo na nás neustále číha, aby tragicky vstúpilo do našich životov. Preto robme všetko pre to, aby slovenské mierové štvrtstoročie v 21. storočí pokračovalo a najmä, aby sa už nikdy neskončilo.

Ján Lacika

Temné miesta vojen a rebélií v rokoch 1900 až 1938

Do 20. storočia vstúpilo Slovensko ako súčasť rakúsko-uhorskej monarchie, ktorá si pre svoje tvrdé postoje k menšinovým etnikám vyslúžila označenie „žalár národov“. Na Slovákov, ale aj iné nemadarské a nerakúske národy mocenské štruktúry vyvíjali nátlak usilujúci o ich asimiláciu a národnostnú unifikáciu stredoeurópskeho impéria. Na Slovensku politické pnutie vyvrcholilo krvavou Černovskou tragédiou v roku 1907. To, čo sa udialo na Liptove, bolo predzvesťou veľkých zmien, ktoré len o niekoľko rokov neskôr zmietli rozpadávajúcu sa monarchiu z politickej mapy sveta. Kým k tomu došlo, museli zomrieť milióny ľudí a medzi nimi aj desaťtisíce Slovákov.

V roku 1914 sa skončilo bez dvoch rokov polstoročie bez vojen v dejinách Slovenska. Krátko po vypuknutí prvej svetovej vojny, vtedy ešte nazývanej veľká vojna, sa na našom území opäť bojovalo. V karpatských lesoch na severovýchode Slovenska prebiehali ťažké boje medzi rakúsko-uhorskou a ruskou armádou s nesmierne vysokými stratami na ľudských životoch. Za takmer rok, čo naše územie pretínal haličský front, zostali po krajine tisíce hrobov vojakov z oboch strán frontu. Dodnes tu nachádzame desiatky vojenských cintorínov. Po ústupe frontu mimo Slovenska sa u nás až do konca vojny priamo nebojovalo, aj keď sa na nepriateľa chystal najmä vtedajší Prešporok. Stovky pamätníkov, ktoré sú takmer v každom slovenskom meste a dedine, pripomínajú, že desiatky tisíc Slovákov umierali na zahraničných bojiskách a väčšina z nich spočinula v cudzej zemi. Mementom vojny je aj mnoho takzvaných lazaretných a utečeneckých vojenských cintorínov, kde pochovávali vojakov z mnohých krajín, ktorí zomreli po zranení v nemocniciach a zajateckých táboroch.

Hoci sa prvá svetová vojna 11. novembra 1918 konečne skončila, Slovensko si od bojov ešte celkom neoddychlo. Stalo sa súčasťou Československa, ktoré si muselo svoju existenciu ešte niekoľko mesiacov vojensky obhajovať. V nasledujúcom desaťročí pokoj spoločného štátu Čechov a Slovákov narušali sociálne nepokoje, pri ktorých, žiaľ, tiež zbytočne umierali ľudia. Záverečná časť tejto kapitoly je akousi predohrou tej nasledujúcej. Pojednáva o tom, ako sa mladá republika vojensky chystala na očakávanú druhú svetovú vojnu.

1914

1918

Černovská tragédia

rok 1907

V novom miléniu sa v rakúsko-uhorskej monarchii čoraz vehementnejšie hlásili o svoje práva menšie národy, medzi inými aj Slováci. Ich najrazantnejším obhajovateľom bol Andrej Hlinka. Politicky aktívny katolícky kňaz bol tŕňom v oku pre maďarské úrady, preto bola jeho účasť na vysviacke nového kostola v Černovej pri Ružomberku nežiaduca. Černovskí veriaci sa však postavili za svojho milovaného farára, čo viedlo k ostrému zásahu žandárov, ktorý priniesol smrť 15 občanom.

Vďaka slabému zastúpeniu Slovákov v uhorskom parlamente narastal v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storočia národnostný útlak Slovákov a ich postavenie v monarchii sa zhoršovalo. Vyvrcholením nepriaznivého politického vývoja sa stali tragické udalosti spojené s vysviackou nového rímskokatolíckeho kostola v Černovej na jeseň 1907. Černovskí veriaci pôvodne chodili do kostola v neďalekom Ružomberku, kde

bol do marca 1905 farárom ich rodák Andrej Hlinka (1864 až 1938). V tom čase čelný predstaviteľ klerikálneho krídla Slovenskej národnej strany sa pre svoje razantné politické názory dostal do konfliktu so svojím nadriadeným spišským biskupom Alexandrom Pár-vym, ktorý ho 4. mája 1906 suspendoval od výkonu kňazského povolania. Proti tomu sa zdvihla celoslovenská vlna podpory Andreja Hlinku, ktorého navyše súd za poburovanie

Ružomberok

Černová s kostolom v pozadí v roku 1911

proti maďarskej národnosti odsúdil na dva roky väzenia. Ružomberský kostol s dosadeným novým farárom Jozefom Fischerom začali farníci spontánne bojkotovať a na bohoslužby chodili do okolitých dedín.

Černovčania žili v tom čase v očakávaní vysviacky svojho nového kostola vybudovaného bez finančnej a materiálnej pomoci diecézy. Keďže rozpočet 60-tisíc zlatých sa z veľkej miery podarilo zabezpečiť s pomocou Andreja Hlinku, ktorý naň nemalou mierou sám prispel, počítali s tým, že ich rodák bude hlavným aktérom vysvätenia. Cirkevná vrchnosť však o tom nechcela ani počuť.

V deň vysviacky, ktorá bola 27. októbra, sa asi stovka dedinčanov zhromaždila na prístupovej ceste do Černovej v snahe zastaviť prichádzajúcich kňazov. Biskup Párvy sa obradu osobne nezúčastnil a zastupovanie diecézy zveril spišskému kanonikovi Antonovi Kurimskému. Samotnú vysviacku mal uskutočniť slovenský dekan Martin Pazúrik z neďalekej Liskovej. Proti rebelujúcemu zhromaždeniu vystúpila žandárska jednotka pod velením okresného strážmajstra Jána Ladiczkého a zatlačila ho smerom k dedine. Tam sa dav rozrástol najmenej trojnásobne.

Okolo desiatej predpoludním do Černovej prišli dva koče. V prvom z nich sedel služny Zoltán Pereszlényi usilujúci sa upokojiť

Viete, že...

- Kostol Panny Márie Ružencovej v Černovej sa oneskorenej vysviacky dočkal na sviatok Petra a Pavla v roku 1910. Keď na intervenciu pápeža Pia X. bolo Andrejovi Hlinkovi všetko odpustené, mohol mu najslávnejší černovský rodák osobne požehnať.
- Miesto tajného úkrytu telesných pozostatkov Andreja Hlinku vraj poznali len traja tajomní kňazi. Ak niektorý z aktérov zomrel, zvyšní dvaja do tajomstva zasvätili niekoho tretieho. Sľub mlčanlivosti stále nik neporušil, aj keď dôvody uchovávanie tajomstva po novembri 1989 v podstate pominuli.
- V roku 2003 na počesť 65. výročia od Hlinkovej smrti sa do zrekonštruovaného mauzólea v Ružomberku vrátila iba prázdna truhla so skleneným veľkom prestreleným guľkou zo zbrane sovietskeho vojaka.

Kostol Panny Márie Ružencovej v Černovej

pobúrených ľudí, čo sa mu však najmä pre neznalosť slovenčiny nepodarilo.

Vjazdom do dediny koče narazili na zástup ľudí, pričom kočiš bičom hnal kone priamo proti davu. Napriek tomu, že žandári sa bajonetmi snažili uvoľniť cestu, oba koče sa ocitli v úplnom obklúčení. Keď slúžny prikázal kočišovi hnať kone dopredu, splašené zvieratá sa začali spínať. Na to pohotovo zareagoval miestny občan Jozef Demko a uchopením uzdy sa ich snažil upokojiť. Hajdúch Jozef Veverka vzápätí zrazil k zemi jedného dedinčana a proti kočom z rozhnevaného davu vyleteli kamene. Medzitým žandárom dorazila posila stotiny hajdúchov privolaných z Ružomberka a veliteľ strážmajster Ján Ladiczký na napätú situáciu nečakane reagoval rozkazom na strelbu. Ako prvý k zemi padol Jozef Demko. Keď sa k postreleným snažili dostať okolostojaci spoluobčania, žandári a honvédi im v tom bajonetmi bránili. Jednému zo zranených predsa len poskytol prvú pomoc priamo účastný politik Vavro Šrobár, za čo ho v neskoršom súdnom procese označili za vodcu vzbury. Bilancia obetí sa dostala

na číslo 15. Okrem toho bolo dvanásť černovských občanov vážne zranených a desiatky ďalších utrpeli rozličné ľahšie poranenia.

Pamätník černovskej tragédie v Černovej

Temné miesta vojen a rebélií v rokoch 1900 až 1938

V marci 1908 sa uskutočnil politicky motivovaný súdny proces s černovskými občanmi, ktorých na základe krivých svedectiev o údajnej strelbe z okien domov a hádzaní kameňov na žandárov poslali do väzenia alebo im udelili finančný trest. Maďarské úrady obvinili vyše 55 ľudí, z ktorých potom 40 odsúdili na 37 rokov žalára a rôzne peňažné pokuty a zhabanie majetku.

Záhadný Hlinkov hrob

V mauzóleu pod farským kostolom v Ružomberku, do ktorého Andreja Hlinku slávnostne uložili 31. októbra 1938, jeho telo dlho nepobudlo. V noci z 3. na 4. februára 1945 ho vtedajší minister vnútra Alexander Mach dal z obavy, aby nepadlo do rúk blížiacej sa Červenej armády, s pomocou nemeckých vojakov preniesť do Bratislavy. Ďalší osud Hlinkových telesných pozostatkov je zahalený rúskom tajomstva a dodnes neobjasnenou záhadou. Táto téma sa odtabuizovala až po roku 1989. Podľa svedectva organistu Petra Seleckého z Dómu sv. Martina v Bratislave, ktorý sa poznal s Hlinkovým osobným lekárom, ležala

Kam na výlet

Ak sa vydáme po stopách černovskej tragédie, nemusíme opustiť chotár Ružomberka. Černová sa medzitým stala jeho mestskou časťou. Z diaľky uvidíme dominantný Kostol Panny Márie Ružencovej, ktorý bol jablkom sváru tragickej udalosti z roku 1907. V deň 25. výročia bol za prítomnosti Andreja Hlinku odhalený pamätník s menoslovom obetí. V Černovej možno navštíviť rodný dom Andreja Hlinku s malou expozíciou o jeho živote a diele. V spleti Školských schodov pod farským Kostolom sv. Ondreja v Ružomberku sa nachádza Mauzóleum Andreja Hlinku. Jeho socha kráši západnú terasu nad schodiskom a mnoho ďalších Hlinkových podobizní odhalených po novembri 1989 je prakticky po celom Slovensku.

Socha Andreja Hlinku v Ružomberku

truhla so skleneným vekom v roku 1945 týždeň v Prezidentskom paláci. Keď sa ju nepodarilo odviezť do Rakúska, údajne ju uložili do katakomb pod Dómom sv. Martina, kde sa však neskôr už nenašla. Pravdepodobne ju zničili príslušníci ŠtB, aby sa zabránilo uctievaniu Hlinkovej pamiatky.

Mauzóleum Andreja Hlinku v Ružomberku

Veľká vojna vo Východných Karpatoch

roky 1914 až 1915

Keď v júli 1914 vypukol celosvetový vojenský konflikt, ktorý neskôr nazvali veľkou vojnou, nik ešte netušil, že nie je posledným globálnym šialenstvom ľudstva. Keď sa v roku 1939 najčernejší scenár ľudských dejín zopakoval, nový stret svetových mocností dostal názov druhá svetová vojna a z veľkej vojny sa stala prvá svetová vojna. Ťarchu priamych bojov v prvej svetovej vojne zažili len obyvatelia severovýchodného Slovenska, kam sa v rokoch 1914 až 1915 posunul haličský front, v ktorom sa bojujúce strany snažili ovládnuť priestor Východných Karpát.

Guľka vystrelená 28. júna 1914 z pištole atentátnika Gavrila Principa v bosnianskom Sarajeve na následníka trónu Rakúsko-Uhorska Františka Ferdinanda d'Este mala ďalekosiahle následky. Bola spúšťačom tragického sledu udalostí, ktoré vtiahli podstatnú časť sveta do globálneho vojnového

konfliktu. Keď presne o mesiac Rakúsko-Uhorsko vyhlásilo vojnu Srbsku, začala sa takzvaná veľká vojna. Ako prvý sa otvoril srbský front, na ktorom sa od júla do augusta 1914 rakúsko-uhorská armáda svojou ofenzívou snažila dobyť územia Srbského kráľovstva.

Nízke Beskydy v okolí Habury

Vojenský cintorín v Medzilaborciach

Keď sa 1. až 4. augusta 1914 do vojny zapojili svetové mocnosti (na stranu Rakúsko-Uhorska sa postavilo Nemecko a na strane Srbska bojovali Francúzsko, Rusko a Veľká Británia), hrozba celosvetového vojnového konfliktu sa naplnila. Pre vojakov mobilizovaných z územia dnešného Slovenska sa však hlavným bojiskom na dlhé tri roky

stal východný – takzvaný haličský – front. Proti rakúsko-uhorskej armáde stálo vojsko cárskeho Ruska. Prvú ofenzívu 23. augusta spustilo cisárske vojsko na území dnešného Poľska. Do bojov boli nasadené prevažne slovenské jednotky, a to V. prešporský a VI. košický zbor. Víťazstvo pri Krasniku bolo vykupené ťažkými stratami na životoch. Slovenskí

Viete, že...

- Mária Henrieta Choteková z Dolnej Krupej, vďaka svojmu chýrnemu rozáriu nazývaná ružová grófka, bola sesternicou Žofie Chotekovej, ktorá sa vydala za následníka trónu habsburskej monarchie Františka Ferdinanda d'Este. Spolu s manželom ju 28. júna 1914 zavraždili počas pamätného atentátu v Sarajeve.
- V dejinách prvej svetovej vojny sa názov Zborov spomína v súvislosti s dvomi miestami vzdialenými od seba približne 350 kilometrov. Oba spája to, že sa pri nich udiali ťažké frontové boje. O slovenský Zborov ležiaci pod rovnomenným hradom severne od Bardejova sa tvrdo bojovalo 1. až 3. mája 1915. Ukrajinský Zborov bol tragickým svedkom bitky 2. júla 1917. O mestečko bojovali proti sebe krajanovia – Slováci boli na strane rakúsko-uhorskej armády, ako aj v jednotkách československých légii zapojených do ruskej armády.
- Hlavný vojenský stratég bojov o Východné Karpaty generál Alexej Alexejevič Brusilov sa 20. novembra 1914 po dobytí Zborova aj so svojím štábom ubytoval v dome notára Jozefa Schultza. Tam ho ako hlavného veliteľa 8. armády navštívilo viacero vysokých cárskeho dôstojníkov.

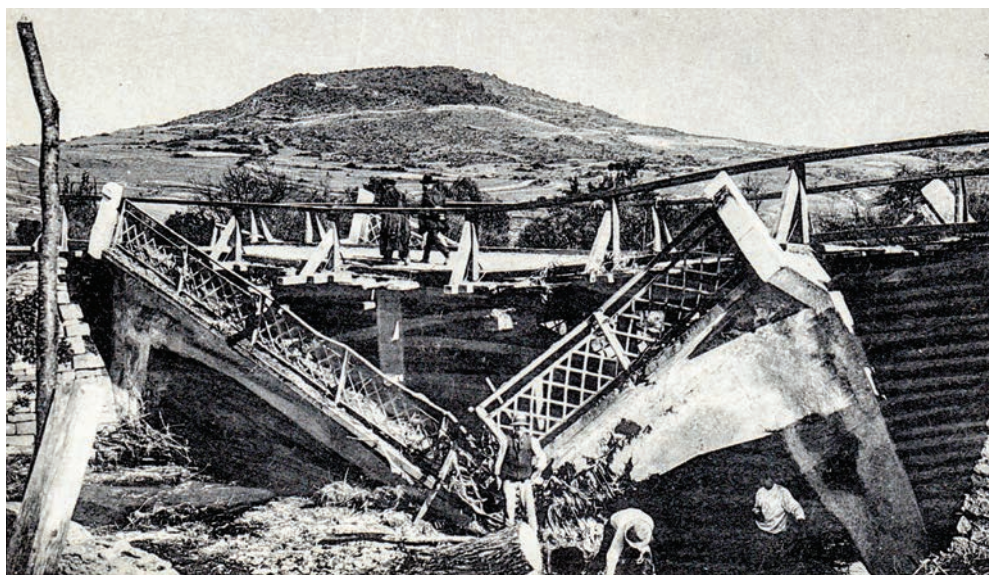
Rákócziho kaštieľ v Zborove v roku 1916

vojaci boli nasadzovaní do najťažších frontových úsekov, a preto tvorili až 80 percent padlých vojakov 71. prešporského pešieho pluku.

Na jeseň 1914 sa rakúsko-uhorské vojská po počiatkových úspechoch dostali do defenzívy a postup ruskej armády približoval

frontovú líniu k severovýchodným hraniciam Slovenska. Začal sa urputný boj o Východné Karpaty. V polovici novembra sa ruskí kozáci generála Brusilova demonštratívne vydali cez zasnežené Karpaty a cez Lupkovský priesmyk sa snažili preniknúť k Prešovu. Dostali sa však len k Humennému a Snine. Koncom

Zničený most v Zborove v roku 1916

Temné miesta vojen a rebélií v rokoch 1900 až 1938

novembra sa kozákom podaril podobný manéver a 30. novembra ruské jednotky vpadli do Zborova, ale nasledujúci deň z obsadeného Bardejova odtiahli späť do Haliče. Paradoxne, obyvatelia horného Šariša a Zemplína kozákov vítali ako osloboditeľov spod maďarskej poroby. Ruský postup na haličskom fronte zastavila až bitka pri Limanowej neďaleko Krakova, po ktorej Rusi začali ustupovať.

Po neúspešnej rakúsko-uhorskej ofenzíve v januári 1915 nastala ruská protiofenzíva smerujúca na Užocký priesmyk a Mukačevo. Časť ruských jednotiek zaútočila cez Lupkovský priesmyk a 15. februára sa dostala do obce Miková. Nasledujúci deň Rusi obsadili dôležitý železničný uzol v Medzilaborciach. Nasledovali týždne urputných bojov v drsných zimných podmienkach o pozície v horskom teréne Nízkych Beskyd. Zvrát nastal začiatkom mája, keď sa v dôsledku úspešného prielomu spojených nemeckých a rakúsko-uhorských vojsk pri poľských Gorliciach musela cárska armáda zo slovenského územia stiahnuť. Pred ústupom však stačila v ťažkých bojoch zničiť Zborov pri Bardejove.

Nasledujúca letná ofenzíva rakúsko-uhorskej armády v roku 1915 zatlačila ruského protivníka ďaleko od slovenských hraníc, čím sa priame boje na území Slovenska prakticky skončili. Bojovalo sa ešte tri dlhé roky na frontových líniách po celej Európe, kde hynulo aj mnoho slovenských vojakov.

Dobry vojak Švejka v Humennom

Socha obézneho vojaka v uniforme rakúsko-uhorskej armády na železničnej stanici v Humennom je tak trochu úsmevným pripomenutím smutných rokov prvej svetovej vojny, ktorá bola pre obyvateľov horného Zemplína zvlášť krutá. Autor diela Jaroslav Drotár vychádzal z toho, že v slávnom románe Jaroslava Haška sa dobrý vojak Švejk odvelený na východný front v Humennom občerstvil dúškom známej železitej vody. Preto sa nachádza vedľa pitoresknej postavičky vojačika studňa. Švejk na humenskej stanici je symbolickým začiatkom turistickej cesty vedúcej po stopách Haškovo

Kam na výlet

Krajina na severovýchode Slovenska je veľmi poznačená tým, že sa v minulom storočí cez ňu až dvakrát prehnal front svetových vojen. Stratil sa z nej pôvodný historický ráz reprezentovaný dnes už len sporadicky sa vyskytujúcimi drevenými kostolmi. Príkladom vojnou zničenou a transformovanou dedinou je Zborov severne od Bardejova. Okrem množstva pamätníkov obetiam prvej svetovej vojny tu viac ako inde nachádzame početné vojenské cintoríny, ktorým sa venujeme v nasledujúcej kapitole. Pripomenutím temných čias bojov na haličskom fronte je Cesta po stopách dobrého vojaka Švejka. Ide o medzinárodnú cyklotrasu vedúcu zo slovenského Humenného až do ukrajinského Lvova.

hrdinu cez Radvaň nad Laborcom do poľského mesta Sanok. Od roku 2008 má humenský Švejk bračeka, podobnú sochu z dreva odhalil na železničnej stanici v Medzilaborciach.

Socha Švejka na stanici v Medzilaborciach

